

Hvad fremmer og hæmmer brugen af tegnsprog?

DDL-delprojekt – NSLES

Indhold

Introduktion.....	2
Metode	5
Analytiske indsigter fra studiet	9
Fremmer og hæmmer?	9
Kontekst og situation	10
Interaktioner mellem børn og voksne	13
Aktiviteter	17
Tegnsprog og kommunikation.....	20
Sociale interaktioner	25
En hørende minoritet.....	28
Opsummering.....	32

Introduktion

I dette delstudie, søger vi at skabe viden om hvilke faktorer der fremmer og hæmmer brugen af tegnsprog i en dansk kontekst, specifikt under en netværksweekend for døve familier, organiseret af Danske Døves Landsforening. Vi undersøger disse faktorer med et fokus på sociale interaktioner mellem deltagerne på netværksweekenden, for at forstå hvordan tegnsprog bruges mellem mennesker der har forskellige primære sprogkoder, og som har forskellige tegnsprogsniveauer. Der er altså både fokus på (1), hvordan tegnsprog bruges i sociale arenaer hvor der er en blanding af hørende og døve forældre og børn, herunder personer der bruger Cochlear Implants eller høreapparater, og (2) hvordan tegnsprogsmiljøet udfolder sig i denne kontekst, og hvad det betyder for tegnsprogsbrug, -indlæring og -normalisering blandt denne gruppe mennesker. Dette studie er en del af et større projekt i Norden, Nordic Sign Language Eco Systems, hvor der undersøges tegnsprogsmiljøer, og hvad der fremmer og hæmmer brugen af tegnsprog på tværs af nordiske lande.

Dette studie tager sit empiriske udgangspunkt i observationer og feltinterviews udført under DDL's netværksweekend for døve familier, der afholdes på Castberggård. Studiet er udført af antropolog, Natascha Sofie Søndergaard, med brug af tolk og kameramand. Der benyttes en antropologisk metodisk tilgang, med fokus på at undersøge og forstå, hvilke sociale mønstre og praksisser der opstår under en netværksweekend, hvor der er et overtal af døve personer, og tegnsprogsbrug, men samtidigt også flere personer der bruger CI og høreapparater, og som bruger en blanding af dansk talesprog og tegnsprog, samt hørende forældre og børn, der har varierende tegnsprogsniveauer. Organisatorisk set, er det primære fokus for weekenden ikke tegnsprogsindlæring, eller nødvendigvis tegnsprogsbrug, men i stedet netværk blandt familier der har døve medlemmer, sparring og erfaringsudveksling, samt en mulighed for at spejle sig i andre personer, der har lignende oplevelser. Derfor er det også vigtigt at forstå, hvilke praksisser der igangsættes for at fremme kommunikation under denne netværksweekend, og at forstå hvordan disse kan fremme eller hæmme brugen af tegnsprog.

Overordnet indikerer undersøgelsen, at selvom flere faktorer der hæmmer eller fremmer brugen af tegnsprog kan identificeres, er tegnsprogsbrug, -normalisering, -indlæring, og -miljø, en kompleks størrelse, og faktorer der fremmer tegnsprogsindlæring kan f.eks. hæmme tegnsprogsbrug – og

samtidigt eksisterer der faktorer, f.eks. tolkebrug, som kan fremme kommunikation og spejling under weekenden, og som netop kan bidrage til at skabe netværk mellem familier, men som hæmmer brugen af tegnsprog blandt hørende deltagere. Undersøgelsen viser derfor, at der er tale om en afvejning af prioriteringer under en sådan weekend, hvor muligheden for at udveksle komplekse erfaringer og spejle sig i hinandens oplevelser, til tider må prioriteres over tegnsprogsindlæring og -brug blandt hørende forældre. Samtidigt viser undersøgelsen også, at praksisser der tages i brug for at fremme tegnsprogsbrug under weekenden, påvirker målgrupper forskelligt. F.eks. kan brugen af tvungent tegnsprog fremme brugen og indlæring af tegnsprog blandt voksne hørende, men for børn, fremmer det kun midlertidigt brugen af tegnsprog, og det bliver tydeligt, at det primært er børn der allerede kan bruge tegnsprog der bruger det, mens børn der kun kan lidt, eller intet tegnsprog, ikke bruger det, selv når det er tvungent eller nødvendigt. De handlinger og praksisser der igangsættes under denne weekend, påvirker altså forskelligt baseret på alder og tegnsprogsniveau, og det tyder på, at der er behov for forskellige praksisser når det kommer til at opfordre brugen af tegnsprog. Overordnet viser studiet, at forskellige faktorer kan fremme og hæmme tegnsprog indenfor specifikke kategorier, som indlæring, brug, normalisering og miljø, men at disse faktorer ofte kan fremme én kategori, og hæmme én anden, samtidigt med, at dette også kan ændre sig baseret på hvilken målgruppe der er i fokus. Derfor er det vigtigt at have sig for øje, hvilken målgruppe der fokuseres på, hvilken praksis der udføres, og hvilket formål den specifikke praksis skal have, for at sikre, at den fremmer tegnsprog.

Metode

I dette studie har jeg benyttet mig af to primære metoder; deltagerobservation og feltinterviews. Den metodiske tilgang er antropologisk og kvalitativ, og der er derfor gennemgående fokus på sociale mønstre og interaktioner, samt oplevelser hos deltagerne i netværksweekenden. Deltagerobservation er en klassisk antropologisk metode, der forudsætter, at al observation også indebærer deltagelse, idet man som forsker ikke kan fjerne sig selv fra situationen man observerer. Derfor er det også vigtigt, at jeg redegør for min deltagelse og mine forudsætninger under netværksweekenden. Jeg kan selv noget tegnsprog, men ikke nok til at holde komplekse samtaler, og jeg har svært ved at aflæse andre personer der bruger tegnsprog – derfor havde jeg en tolk med, som både kunne tolke alle de samtaler jeg observerede, men som også selv kunne observere, niveauer af tegnsprog, og hvordan individer tilpassede deres kommunikationsform i interaktioner med andre. Jeg valgte primært at påtage en mere observerende rolle under denne weekend, idet jeg kun ville være tilstede i to dage – en højere grad af deltagelse bliver oftest først muligt efter en længere periodes tilstedeværelse, og har primært det formål, at give adgang til forståelse af specifikke situationer og interaktioner mellem mennesker. Idet jeg kun havde mulighed for at observere over to dage, blandt personer jeg ikke førhen har kendt til eller har en relation til, og idet det var vigtigt at observere flere sociale interaktioner i samme rum, valgte jeg primært at observere, med en meget lav grad af deltagelse, for at få mulighed for at observere så mange forskellige interaktioner som muligt. Derudover havde jeg en tolk og en kameramand til stede, så muligheden for at deltage på lige fod som netværksweekenddeltagerne var noget begrænset, idet ingen andre havde personlig tolk eller kameramand. Men, om aftenen lørdag, og til måltiderne søndag, søgte jeg at have en højere grad af deltagelse, også for at komme tættere på de sociale interaktioner der foregik ved spisebordene – og dette var også muliggjort, idet jeg ikke havde kamera på lørdag aften, og ikke havde tolk på om søndagen. Samtidigt er det også vigtigt at pointere, at brugen af deltagelse og notering af observationer under en højere grad af deltagelse, oftest primært er til gavn for den person der har foretaget deltagelsen. Idet dette projekt skulle leveres videre, så jeg en større vigtighed i at få så mange observationer som muligt igennem weekenden, og benytte mig af en højere grad af deltagelse i et mindre omfang, så materialet bliver mere relevant for forskerne, der skal arbejde videre med projektet.

Samtidigt valgte jeg også at anvende korte feltinterviews igennem weekenden, som en mulighed for at komme lidt tættere på deltagernes og facilitatorernes oplevelser og tanker, som et supplement til observationerne. Jeg afholdte fire feltinterviews med samlet syv personer; ét interview med den DDL-medarbejder der organiserede og stod for weekenden, ét interview med to børnepassere, ét interview med to hørende mødre, og ét interview med to døve forældre. To af interviewene er fanget på kamera, og er derfor blevet transskriberede, mens de andre to interviews kun er beskrevet igennem noter. Derudover havde jeg en del samtaler med individer, som jeg ikke har karakteriseret som feltinterviews, idet de ikke havde til formål at få svar på specifikke spørgsmål, men flere af samtalerne er stadig inspiration til analytiske observationer, og er beskrevet i noterne. Den originale tanke med feltinterviews var at de skulle supplere observationer af specifikke sociale interaktioner; altså, hvis jeg observerede en samtale mellem to personer, kunne jeg derefter afholde et feltinterview med én af personerne, og spørge dem ind til oplevelsen af samtalen og kommunikationen på det valgte sprog. Dog viste det sig hurtigt, at der ikke var mange muligheder for at fange en enkelt person efter en samtale, og jeg vurderede, at svarene på spørgsmål om kommunikation på tegnsprog, og hvad der fremmede og hæmmede forståelsen i samtalen, ikke ville være dybdegående, eller nødvendigvis ærlige, hvis spørgsmålet blev stillet til en gruppe der afholdt en samtale sammen. Derfor valgte jeg i stedet, at afholde feltinterviews, hvor der var mulighed for at stille mere generelle spørgsmål om oplevelser med at interagere på tegnsprog, at bruge tegnsprog, og at opfordre andre til at bruge tegnsprog, idet dette gave mulighed for, at de interviewede kunne fortælle om oplevelser og tanker, mens de kunne referere mere vagt til situationer eller interaktioner de tog del i, fremfor at skulle udpege specifikke interaktioner med specifikke personer. Jeg oplevede, at denne metode gav en del mere udbytte, idet deltagerne også kunne fortælle om det der virkede relevant for dem, og deres overordnede oplevelser af weekenden, samtidigt med, at der ikke var potentiale for at skabe splid mellem individuelle deltagere.

Brugen af både tolk og kameramand indeholder både potentialer og udfordringer: en tolk gav mulighed for at afholde mere komplekse feltinterviews, forstå samtaler afholdt på tegnsprog mellem personer jeg observerede, og det gav mulighed for at få et ekspertblik på tegnsprogsbrug og -niveau blandt deltagerne. Kameramand gav mulighed for at observere sociale situationer om igen med nyt fokus, og det gav også mulighed for et bredere perspektiv på f.eks. spisestuen; hvis jeg selv havde valgt at fokusere på ét bord, kunne kameraet opfange interaktioner ved andre borde, som jeg senere

hen kunne observere og analysere. Men især brugen af kameramand indeholdte også nogle udfordringer – som forventet, skabte kameraet en social afstand mellem mig og deltagerne til netværksweekenden, hvilket også spillede ind i mine overvejelser om hvorvidt jeg skulle benytte mig af en højere grad af deltagelse. Jeg måtte flere gange vælge observation med en meget lav grad af deltagelse (f.eks. at stå ved en væg mens jeg observerede frokost, eller at holde mig på afstand under diskussioner), idet brugen af kamera i en sociale interaktion kan gøre interaktionen mere formel, og det betyder, at personer ofte ændrer på deres ageren, hvilket kan skabe en skæv situation, der ikke er repræsentativ for sociale situationer imellem deltagerne på netværksweekenden. Jeg observerede bl.a., at flere personer søgte at afholde samtaler med mig, da kameramanden gik lørdag aften – og idet han ikke var til stede, kunne jeg også afholde observationer med en højere grad af deltagelse, da de fleste personer var mere åbne for at invitere mig med i samtaler når der ikke var kamera på. Brugen af tolk derimod, viste sig at være meget naturlig, og skabte ikke umiddelbart en større afstand til deltagerne på netværksweekenden. Dette er formentligt grundet tilstedeværelsen af andre tolke, og det, at de fleste personer der deltog på netværksweekenden er vant til brugen af, og tilstedeværelse af tolk. Især en varieret brug af tolk fungerede godt under samtaler; i nogle samtaler valgte jeg, at tolken tolkede for den anden person, idet jeg selv havde svært ved at aflæse, men at jeg selv brugte tegnsprog, og kun få gange bad tolken om hjælp til enkelt ord eller sætninger. Denne vekslen mellem eget brug af tegnsprog baseret på egen evne, og brug af tolk når det var nødvendigt, muliggjorde længere samtaler, hvor vi kunne snakke om flere forskellige emner, fremfor samtaler hvor jeg kun benyttede mig af tolk, eller hvor jeg selv prøvede at afholde hele samtalen på tegnsprog. I samtaler hvor jeg kun benyttede mig af tolk, opstod der en vis afstand mellem den person jeg snakkede med og mig selv – kommunikationen flød meget godt, men det at jeg udelukkende brugte dansk, og ikke noget tegnsprog, lagde ikke op til at afholde længere samtaler. I de samtaler hvor jeg selv brugte tegnsprog og aflæste den anden person, måtte vi ofte sætte tempoet en del ned, og der var nogle misforståelser. I korte samtaler fungerede det fint, men i længere, mere komplekse samtaler, havde jeg brug for en tolk.

Under netværksweekenden var der omkring 20-25 voksne og omkring 20 børn til stede. Fire af de voksne havde normal hørelse, og kunne tegnsprog i varierende grad, mens resten af de voksne deltagere var døve – dog brugte nogle CI eller høreapparater. Størstedelen af børnene var døve, men

brugte CI eller høreapparater, nogle stykker havde normal hørelse, og en-to børn var døve og havde ikke CI eller høreapparater.

Analytiske indsigter fra studiet

Fremmer og hæmmer?

Det overordnede fokus for projektet er at identificere faktorer der fremmer og hæmmer et bæredygtigt tegnsprog, med det formål at styrke tegnsprogsmiljøer i Norden, idet de anses som værende truede. Vi har undersøgt tre specifikke aspekter af sprogmiljøer, der er nødvendige for at et sprog kan overleve, som defineret af 'Institutet för språk och folkminnen', netop, sprogindlæring, normalisering, og sprogmiljø. Med det som ramme for undersøgelsen, har vi set på hvilke faktorer der overordnet fremmer og hæmmer brugen af tegnsprog under netværksweekenden. Disse er identificeret som følgende:

Fremmer brugen af tegnsprog	Hæmmer brugen af tegnsprog
Tilstedeværelsen af mange døve, der bruger tegnsprog	Situationer, hvor der er flere hørende voksne til stede
Uformelle sociale interaktioner blandt voksne	Formelle sociale interaktioner blandt voksne
Formelle sociale interaktioner mellem børn (til en vis grad)	Uformelle sociale interaktioner mellem børn
Uformelle sociale interaktioner mellem børn og døve voksne	Formelle gruppediskussioner og parsamtaler mellem voksne
Rundt design af borde og rum	Tilstedeværelsen af mange børn, der både kan bruge tegnsprog og dansk talesprog
Brugen af tvungent tegnsprog	'Walk and talk '-aktiviteter
Lege for børn der har tegnsprog indtænkt	Lege for børn der ikke har tegnsprog indtænkt
Døve personer tager initiativ til en samtale med hørende	Tolk

Alle disse faktorer vil blive gennemgået og uddybet igennem rapporten, men overordnet kan det påpeges, at der er en stor forskel på hvilke faktorer der fremmer og hæmmer brugen af tegnsprog i

forskellige målgrupper – hos børn og voksne, er der næsten tale om modsatrettede faktorer, der fremmer brugen af tegnsprog. Samtidigt er det også tydeligt at de aktiviteter der igangsættes har en stor indflydelse på brugen af tegnsprog, både for voksne og børn, hvilket indikerer, at netop aktiviteter i høj grad skal planlægges, for at sikre et gennemgående brug af tegnsprog, og normalisering af tegnsprogsbrug.

Der er altså tale om, at der er nogle specifikke faktorer til stede, som kunne karakteriseres som værende decideret fremmende og hæmmende for brugen af tegnsprog – men oftest var der tale om komplekse påvirkninger, der ikke kunne karakteriseres som udelukkende fremmende eller hæmmende. F.eks. kunne nogle brugen af tolk, som vi også vil dykke ned i senere, fremme brugen af tegnsprog blandt døve, men det hæmmede brugen af tegnsprog blandt hørende. Samtidigt kunne brugen af tolk også fremme indlæring af tegnsprog for hørende personer, der også brugte tolken som en mulighed for at lære nye tegn, men brugen af tolk, selvom man også søgte at lære nogle nye tegn, endte med at hæmme den overordnede brug af, og normalisering af brug af tegnsprog blandt hørende. Derudover er det vigtigt at pointere, at fokus for weekenden var spejling og netværk, fremfor specifikt at have fokus på tegnsprog – derfor er der flere faktorer, heriblandt tolkning, der kan siges at fremme kommunikation og netværk blandt deltagerne, men som også hæmmede brugen af tegnsprog, især blandt hørende forældre.

Kontekst og situation

Rummet for kommunikation og deltagelse påvirker også brugen af tegnsprog. Dette inkluderer både de fysiske aspekter af rummet, men også de sociale; hvem er til stede og hvordan interagerer de sammen? Her vil jeg fremhæve tilstedeværelsen af mange døve personer, som værende den kritiske faktor, der kan fremme brugen af tegnsprog i denne kontekst. Der er fire hørende voksne til stede under netværksweekenden, mens de resterende 15-20 voksne er døve og primært tegnsprogsbrugere. Nogle af de døve voksne bruger Cochlear Implant eller høreapparater, og nogle bruger i visse situationer stemme, men overordnet er der tale om en gruppe af mennesker der primært bruger tegnsprog. I situationer hvor der kun er hørende personer til stede, bruges der ikke tegnsprog. Men tilstedeværelsen af mange døve personer fremmer brugen af tegnsprog, normalisering af tegnsprogsbrug og vedligeholdelsen af et tegnsprogsmiljø. Idet der er flere her, der

kan tegnsprog, og som præfererer at bruge dette, bliver tegnsprog det primære sprog især mellem de voksne der er tilstede. Dette gælder både for døve voksne, der har mulighed for at snakke frit på tegnsprog med andre døve voksne, hvor der ikke er udfordringer med at forstå hinanden, men tilstedeværelsen af mange døve voksne, og en gennemgående brug af tegnsprog, fremmer også brugen af tegnsprog og muligheden for at kunne bruge tegnsprog, blandt hørende voksne. Efter et oplæg for alle forældrene, observerer jeg følgende sociale interaktioner:

”Der er også flere grupper af døve der står sammen, ofte to-og-to, eller tre-og-tre og snakker sammen på dansktalesprog omkring oplægget og lignende oplevelser. (...) Den hørende mor kan en del tegnsprog, og har flere kortere samtaler med de andre døve forældre” (Eftermiddagskaffe lørdag)

Her er der både mange døve personer der samles og kommunikerer sammen på tegnsprog, og har mulighed for at diskutere komplekse emner, oplevelser, tanker og lignende på deres sprog – men der er også hørende personer, der ellers præfererer brugen af dansk talesprog, som også her bruger tegnsprog i deres kommunikation med andre forældre, idet der er mange døve personer til stede, hvilket helt grundlæggende giver mulighed for at bruge tegnsprog. Tilstedeværelsen af et overtal af døve personer der bruger tegnsprog, kan altså både siges at fremme brugen af tegnsprog blandt døve personer, men også blandt hørende personer, især hvis de allerede kan noget tegnsprog. Her skal det pointeres, at nogle hørende forældre ikke kunne tegnsprog i ligeså høj grad, som den omtalte hørende mor her, og de personer opsøgte ikke tegnsprogsbrug sammen med døve forældre i samme grad som den omtalte hørende mor. Tilstedeværelsen af mange døve voksne fremmer altså primært tegnsprogsbrug blandt døve personer der bruger tegnsprog, og blandt hørende forældre, der har et vist tegnsprogniveau, og en vis erfaring med tegnsprogsbrug.

Dog tyder overvældet af interaktioner mellem døve forældre også på, at de selv ønsker primært at tale med andre personer som også kan tegnsprog i ligeså høj grad som de selv kan. Flere observationer fra weekenden har tydeliggjort, at de fleste døve forældre ikke selv opsøgte interaktioner med de hørende forældre, og de foretrak i stedet at engagere sig i sociale interaktioner med andre døve forældre, hvor de kunne bruge et flydende tegnsprog sammen. En døv far fortæller også om sine tanker om deltagelse på netværksweekenden, og hvordan har også ser det som positivt, at der er flere døve forældre til stede:

”[Døv mand fortæller om hvorfor de kommer til netværksweekend] Derefter fortæller han også, at der er færre hørende personer der deltager i år, og der er flere personer der ser sig selv som døve, og som primært bruger tegnsprog, og det opleves også som positivt for forældrene, at de har mulighed for at skabe netværk med andre døve forældre, der har lignende oplevelser, og som de kan kommunikere flydende med uden problemer.” (Aftensmad lørdag)

Dette tyder altså på, at tilstedeværelsen af et overtal af døve forældre kan fremme brugen af tegnsprog blandt døve voksne, og dette kan fremme et stærkt tegnsprogsmiljø, hvor der både er mulighed for at vedligeholde et højt niveau af tegnsprog og derigennem få mulighed for at udveksle erfaringer og etablere netværk, men hvor der samtidigt også er mulighed for at etablere en normalisering af tegnsprogsmiljøet, idet døve voksne og tegnsprogsbrug er i overtal. Men selvom det må siges at fremme tegnsprog, og tegnsprogsmiljøet, er det uklart om det fremmer et bæredygtigt tegnsprogsmiljø, idet det ikke nødvendigvis er inviterende for nye medlemmer, heriblandt hørende forældre, der har døve børn, men som selv er nye til tegnsprog. Disse hørende forældre bliver ikke ekskluderet el.lign., men mange døve voksne opsøger ikke sociale interaktioner med dem, idet de netop ikke har et flydende tegnsprog, og kommunikationen derfor ikke vil være 'flydende uden problemer'. Hvis tilstedeværelsen af døve tegnsprogsbrugere fremmer tegnsprog blandt hinanden, men ikke blandt nye medlemmer, der har et lavere niveau af tegnsprog, kan det på sigt blive svært at vedligeholde medlemskab og reproduktion af tegnsprogsmiljøet.

Ser man på de fysiske aspekter i rummet, spejler de på flere måder effekten af de sociale aspekter i rummet. Visse aspekter ved den fysiske kontekst forældre og børn bevæger sig i til netværksweekenden kan også siges at fremme eller hæmme brugen af tegnsprog. Rummet, hvor der afholdes oplæg er afrundet, og stole og borde er opsat i en halv cirkel, så alle kan se oplægsholder og tolk når de bruger tegnsprog – det betyder, at når der er oplæg, og en person der bruger tegnsprog vil komme med en pointe til hele rummet, stiller de sig med det samme op, og går op til tavlen og bruger tegnsprog, da alle dermed kan se dem når de taler. På den måde fremmer rummets form og opstilling af stole og borde brugen af tegnsprog blandt tegnsprog-brugere, samt normalisering af tegnsprog, idet det bliver 'normalen', at man ikke taler fra sin stol, når man har en pointe, men stiller sig op og gør tegnsproget tilgængeligt for alle. Men der opstår en ulighed i tegnsprogsbrug og normalisering, når hørende personer har en pointe. Dette gælder for alle hørende

personer, uanset tegnsprogsniveau, idet det hurtigt bliver tydeligt, at når de har en pointe de vil bidrage med til oplægget, går de ikke op til tavlen og bruger tegnsprog. De bliver siddende i stolen og taler mens en tolk går op til tavlen og tolker for dem (se f.eks. 'Oplæg søndag'). Dette skaber en meget visuel forskel på hørende og døve personer, idet det tydeliggøres hvem der er hørende og primært dansktalebrugere, og hvem der er døve og primært tegnsprogsbrugere, baseret på hvem der sidder ned og taler, og hvem der går op til tavlen og taler på tegnsprog. Dette bryder med den normalisering af tegnsprog og tegnsprogsmiljø der eller er skabt i kraft af rummets udformning, og de handlinger døve voksne tager herinde, og samtidigt har det potentiale for at skabe en distance mellem hørende forældre og døve forældre, hvilket også kan skabe udfordringer for etablering af netværk og fællesskab under weekenden. Udformning af rum, kan altså fremme brugen af tegnsprog og normalisering af tegnsprogsmiljø blandt døve forældre, men idet hørende forældre ikke behøver at agere på samme måde, fordi de kan bruge dansktalesprog og tolk, kan det også hæmme tegnsprogsbrug og normalisering af tegnsprogsmiljøet i denne kontekst.

Et andet fysisk aspekt der påvirker tegnsprogsbrug, er de runde borde i spisesalen – et rundt bord tillader brugen af tegnsprog i en gruppe, idet alle kan se hinanden, og det er muligt både at holde 1-1 samtaler, eller samtaler rundt om hele bordet. Samtidigt er hele rummet oplyst af naturligt lys, idet der er store vinduer i hele lokalet. I denne rumlige kontekst er det muligt for døve voksne at sidde sammen og holde en samtale kun på tegnsprog, da alle omkring det samme bord har mulighed for at se hinanden. Samtidigt er der også flere hørende her, der bruger tegnsprog, end der f.eks. er i oplægssalen (se også 'Sociale interaktioner'). Dette tyder på, at et rumligt design, der indtænker tegnsprogsbrugere i form af runde borde og meget naturligt lys, kan fremme brugen af tegnsprog blandt både hørende og døve voksne.

Interaktioner mellem børn og voksne

Der er stor forskel på tegnsprogsbrug i forskellige målgrupper – indtil nu er det tydeligt at tilstedeværelsen af et overtal af døve voksne fremmer tegnsprogsbrug blandt døve, mens tilstedeværelsen af et overtal af hørende voksne hæmmer brugen af tegnsprog. Men der er også forskel på brugen af tegnsprog og dansktalesprog når det kommer til forældre og børn. Næsten alle børn der deltager kan bruge dansktalesprog – nogle få er døve, og har ikke høreapparater eller CI,

men størstedelen af børn her der har et høretab eller er døve, bruger CI eller høreapparater, og nogle børn her er normalthørende. De børn der har CI eller høreapparater er alle enkeltintegrerede, og bruger derfor dansktalesprog i deres hverdag, og oftest tegnsprog i hjemmet, hvor forældrene også bruger tegnsprog. Og de sociale interaktioner mellem børn under netværksweekenden tyder på, at det at børnene har mulighed for at bruge dansktalesprog og er vant til at bruge det når de er blandt andre børn i deres hverdag, også påvirker deres brug af dansktalesprog under weekenden. Det bliver hurtigt tydeligt, at når børnene interagerer med hinanden, selv når der er døve voksne til stede, bruger de gennemgående dansktalesprog.

”Jeg ser et bord hvor der kun sidder børn (alle er drenge), og de har en samtale om hvad de skal lave i dag. De bruger kun dansktalesprog, men jeg ser en gang i mellem et enkelt tegn, eller en gestikulation, og en smule kropssprog for at indikere hvad de snakker om.” (Morgenmad søndag)

Dette er én ud af mange observationer af lignende situationer – når børn taler sammen, taler de på dansk. Dette er på trods af tilstedeværelsen af døve børnepassere og døve forældre. De bruger dansk, og i deres søgen efter at komme i kontakt med hinanden, kan de f.eks. finde på at råbe hinandens navne på tværs af rum og samtaler, de taler til hinanden med ryggen vendt til, og hænderne er konsekvent nede. Nogle få børn bruger tegn mere end andre når de snakker sammen, og nogle bruger også aktivt kropssprog, gestik, og pegninger, for at illustrere en pointe de forklarer på dansk, men de taler konsekvent til hinanden på dansk. Dette indikerer, at tilstedeværelsen af børn, der både har mulighed for at tale dansk og tegnsprog, hæmmer brugen af tegnsprog, idet dansk bliver det 'naturlige' sprog at bruge i samtaler med hinanden. Samtidigt skal det også pointeres, at nogle af børnene ikke kan noget tegnsprog, eller kan meget lidt, og disse børn bruger kun dansk – tilstedeværelsen af børn der ikke kan tegnsprog, kan også hæmme brugen af tegnsprog, idet de andre børn så også vælger at tale dansk til børn der ikke kan tegnsprog.

Men i interaktioner med døve forældre, bruger børnene altid tegnsprog, og oftest uden at sætte stemme til. De skifter hurtigt mellem sprogkoder, og kan i ét øjeblik tale dansk uden tegn til en jævnaldrende ven, og i det næste øjeblik taler de tegnsprog til deres forælder.

”Når hun snakker med veninden, er det på dansktalesprog uden tegn, men til venindens mor bruger hun tegnsprog uden stemme. Da hun vender sig mod mig igen, bruger hun igen dansktalesprog uden tegn, mens jeg bruger dansktalesprog med støttetegn, så moren kan følge med i samtalen.

Veninden stiller pigen et spørgsmål på dansktalesprog, og de vender sig begge om mod moren, og stiller spørgsmålet på tegnsprog. I denne samtale med moren bruger både pigerne og moren tegnsprog uden stemme, men når pigerne sig en lille ting til hinanden under samtalen, gør de det ofte på dansktalesprog, mens moren kigger på dem.” (Morgenmad søndag)

Ovenstående observation illustrerer denne skiften mellem sprogkode; børnene taler konsekvent dansk til hinanden, og tegnsprog til deres forældre. Selv i en situation, hvor de skiftevis holder en samtale med en ven og en forælder, skifter de mellem sprog, fremfor at holde hele samtalen på tegnsprog. I denne situation kan begge børn bruge et højt niveau af tegnsprog – den ene er døv med CI, og den anden er hørende – og det viser de også i deres samtale med den døve mor der sidder ved bordet, men fremfor at afholde hele samtalen på tegnsprog, og evt. sætte stemme til, som de ville kunne i kraft af deres tegnsprogs-kendskab, vælger de at skifte imellem sprogkoder under hele samtalen, selvom det betyder, at den døve mor ikke kan følge med i deres samtale, når de ikke taler direkte til hende. Interaktioner mellem døve voksne og børn fremmer altså brugen af tegnsprog blandt børn, mens interaktioner mellem børn hæmmer brugen af tegnsprog. Tilstedeværelsen af døve voksne fremmer altså ikke nødvendigvis brugen af tegnsprog blandt børn, medmindre børnene specifikt er i samtale med de døve voksne. Dette indikerer også, at ideen om at tage hensyn og sikre at alle forstår hvad der sker i en samtale, der foregår i en situation hvor der er døve til stede, ikke nødvendigvis er i sinde blandt børnene – de prioriterer snakken på dansk med deres jævnaldrende venner, der kan tale tegnsprog, men som præfererer dansktalesprog. Samtidigt bliver det også tydeligt, at børn ofte ikke blander tegnsprog og talesprog, og derfor ender de med at bruge tegnsprog til voksne, og talesprog til børn – og når de prioriterer samtalen med børn der kan talesprog, bruger de derfor ikke tegnsprog. Det skal dog også pointeres, at der opstår nogle situationer, hvor nogle børn bruger en blanding af tegn og tale, men disse er klart i undertal.

Her opstår der en forskel mellem børn og voksne, ift. deres interaktions- og sprogvalg. Hvor børnene ofte skifter mellem sprogkoder, og har tendens til ikke at bruge tegnsprog, hvis de taler med en person på dansk, selv hvis der er døve til stede, gør forældre typisk det modsatte. I interaktioner mellem forældre der er hørende bruges der dansktalesprog, og i interaktioner mellem forældre der er døve bruges der tegnsprog – men sidder de ved et bord sammen, hvor der sidder to hørende og to døve søger begge parter typisk at gøre samtalen rundt om bordet så tilgængelig for

alle som muligt. Hørende forældre, selv hvis de ikke kan så meget tegnsprog, bruger tegnsprog eller støttetegn i samtaler, hvor der er døve der lytter med, selv hvis det de siger, ikke nødvendigvis er rettet direkte mod den døve person. Døve forældre søger ofte at sætte tempoet for tegnsproget ned, og de der kan, sætter også nogle gange stemme til mens de bruger tegnsprog, for at hjælpe de hørende forældre med at forstå.

”I interaktioner mellem forældre, når de snakker sammen om oplægget, eller om den kommende gåtur, ser jeg også primært, at de fleste forældre bruger tegnsprog sammen, men dem der kan (f.eks. hørende og personer der bruger CI eller høreapparater) lægger også lidt stemme til.” (Kort frugtpause)

Denne blanding af sprogkoder, og søgen efter at gøre samtaler tilgængelige for alle der deltager, står i modsætning til interaktioner mellem børn, og børn og voksne. Det tyder på, at interaktioner mellem voksne, især når det er i mindre gruppe, og er mere uformelt (se også 'Sociale interaktioner'), fremmer brugen af tegnsprog blandt hørende forældre. Det fremmer også generelt kommunikation på tværs af sprogkoder, idet alle parter søger at gøre samtalen mere tilgængelig for alle deltagere – men denne søgen efter at fremme tilgængelighed og kommunikation, kan også siges at hæmme brugen af et 'rent', eller flydende tegnsprog blandt døve voksne, idet de ofte må sætte tempoet eller kompleksiteten ned, eller må sætte stemme til. Disse interaktioner kan altså på nogle punkter fremme tegnsprogsbrug, især for nyere tegnsprogsbrugere, og det fremmer også kommunikation. Det kan diskuteres om det decideret hæmmer tegnsprogsbrug blandt døve voksne, eller om det bare ikke specifikt fremmer en flydende brug af det – men her bliver det tydeligt, hvordan nogle handlinger og faktorer kan fremme aspekter af tegnsprogsbrug for nogle målgrupper, mens det kan hæmme aspekter af tegnsprogsbrug for andre målgrupper. Dette kan være positivt for vedligeholdelsen af et bæredygtigt tegnsprogs miljø, hvor der er mere plads til at indlemme nyere tegnsprogsbrugere, der ikke kan et flydende tegnsprog endnu, men det kan også siges at forringe kvaliteten af det nuværende tegnsprogs miljø og -brug.

Aktiviteter

Børn og voksne deltager i meget forskellige aktiviteter under denne weekend – børnene får afholdt lege og kreativitetstime hvor børnepassere faciliterer, mens de voksne er til oplæg og diskussioner, faciliteret af oplægsholdere og DDL-medarbejderen. I denne sektion bliver de uddybet, hvordan de forskellige aktiviteter kan fremme og hæmme tegnsprogsbrug. For børnene afholdes der primært tre aktiviteter; planlagte lege, lege der opstår i øjeblikket, eller som børnene foreslår, og kreativitetsrum, med tegning og brætspil. Disse aktiviteter afholdes alle af børnepasserne, som konsekvent bruger tegnsprog, og ingen sætter stemme til. Legene lægger alle op til primært at tage del i en aktivitet, hvor der ikke er særligt meget tale inkorporeret; her er der altså ikke primært fokus på tegnsprog og tale, men det kan spille en birolle. Men der er stor forskel på, hvorvidt legen er planlagt, og inkorporerer tegnsprogsbrug og -indlæring, eller om legen opstår impulsivt, eller på opfordring fra et barn. Følgende er et uddrag af en observation af introduktionen til, og starten af en leg, som børnepasserne har planlagt, og hvor de har inkluderet nogle tegn som en del af legen.

”Børnepasser forklarer på tegnsprog hvordan de skal reagere på forskellige tegn – f.eks. skal de når der tegnes ’kano’, sætte sig ned og sammen i grupper af tre, eller når der tegnes ’bro’, skal de stå to og to sammen og holde hænder, og løfte dem op. Jeg ser, at når børnepasserne bruger tegnsprog, skal de ofte søge at få opmærksomheden fra børnene flere gange, og de gør det ved klassiske tegnsprog-metoder – f.eks. at række hånden op og vinke af dem, trampe i gulvet, osv. Men det tager ofte lang tid før børnene reagerer, og de bruger derfor også et par runder på at vise tegnene og få børnene til at reagere. (...) De går i gang med legen – her bruger børnepasserne stadig kun tegnsprog for at kommunikere reglerne i legen til børnene, og lave tegn som børnene skal reagere på i legen. Her ser jeg, at der er flere børn der begynder at reagere på tegnene, og de gør det de skal – men der er også 4-5 stykker, der ikke reagerer, som ser meget forvirrede ud.”
(Børnepasning med leg)

Børnepasserne har planlagt at inkludere tegnsprog og specifikke tegn i denne leg, også som en mulighed for at børnene kan lære nogle nye tegn – f.eks. kano, eller bro. Selvom det tager børnene lidt tid at komme ind i legen, opstår der dog hurtigt en brug af, og forståelse af tegnene hos de fleste børn, som reagerer når de ser et bestemt tegn, ved at spejle tegnet, og udføre den associerede handling. Der er nogle få børn der ikke reagerer, eller som reagerer langsomt, men disse er også

børn, der ikke virker til at besidde et stærkt tegnsprog. Gentagelser af tegn, og forståelsen blandt de fleste børn, tyder på, at lege der indeholder et formål om at undervise børn i specifikke tegn, fremmer brugen af disse tegn blandt børnene. Det er ikke sikkert hvorvidt det fremmer generel brug af tegnsprog, men det kan siges at fremme en mindre indlæring af tegnsprog og specifikke tegn, samtidigt med at det også muliggør en normalisering af at bruge tegn under lege, fremfor at bruge tale.

Aktiviteter der opstår impulsivt, eller efter efterspørgsel af et barn derimod, synes ikke at fremme brugen af tegnsprog. Der er et frirum, hvor børnene kan lege hvad de har lyst til, og der opstår tre lege, som børnene foreslår, og forklarer til børnepassere og de andre børn (ofte først på dansk, og efter opfordring fra børnepasser, på tegnsprog – se også, 'Tegnsprog og kommunikation'). Disse lege har ikke tegnsprog som et indtænkt element, og det er ofte lege som børnene har lært at kende fra deres skolegang; altså, en kontekst hvor der bruges dansktalesprog. Her er et uddrag fra en leg der blev foreslået af et barn, hvor én fanger skal søge at fange ét barn der går i en cirkel.

"Legen starter, og alle børnene går i en cirkel sammen og holder hænder, mens ét barn er midt i cirklen med bind for øjnene. Det barn skal så prøve at fange nogen i cirklen omkring ham/hende, men cirklen som en helhed må gerne bevæge sig, så længe de holder hænder hele tiden. Legen virker til primært at være på hørende personers præmisser, idet en del af legen indebærer at børnene i cirklen råber 'Herovre!' til barnet der prøver at fange dem, for at skabe en form for retning, og kaos for barnet der skal fange. Legen fortsætter i fem minutters tid, og alle børnene råber 'herovre!' ind over hinanden, mens barnet i midten søger at fange dem, men børnepasseren, som også er med i cirklen og holder hænder med to andre børn, kan ikke kommunikere til børnene når de skal gøre noget, eller hvis de overtræder en regel, el.lign., for hendes mulighed for at kommunikere er ikke tilgængelig under legen." (Leg i salen)

Under denne leg er der decideret ikke mulighed for at bruge tegnsprog, idet alle deltagere, udover fangeren, skal holde i hænder – og fangeren har bind for øjnene. Det betyder, at alle børn bruger dansktalesprog til at kommunikere regler, hvis nogen gør noget forkert, og 'herovre' som er en vigtig del af legen, for at fange fangerens opmærksomhed. Selvom børnepasseren, der er døv og bruger tegnsprog, er til stede og tager de i legen, kan hun ikke deltage på samme præmisser som børnene, der alle har mulighed for at høre, enten gennem normal hørelse eller høreapparater/CI, og

hun har dermed heller ikke mulighed for at kontrollere legens gang, eller for at introducere nogle tegn, som børnene kan lære. Dette indikerer, at brugen af lege og aktiviteter, hvor døve personer/ børnepassere ikke har kontrol over legen, og hvor det ikke er muligt, eller oplagt at introducere tegn eller bruge tegnsprog, hæmmer brugen af tegnsprog blandt børn. Denne leg er repræsentativ for de fleste andre lege der opstod efter børnenes efterspørgsel, men der opstod dog også lege, såsom 'Kryds mit hav', hvor børnepasserne havde mulighed for at introducere tegnene for at sige 'kryds mit hav- ' på den måde kan børnepasserne godt kontrollere og introducere nogle tegn under visse impulsivt opstående lege, men det er en del sværere, og ikke nær så effektivt til at fremme tegnsprogsbrug, som under lege, der er planlagt, og som har tegnsprog inkorporeret.

Aktiviteter for voksne, er noget anderledes. Hvor børnene har mulighed for at have flere uformelle interaktioner, og bruge små, lette tegn under legene – uagtet om de så gør det – har forældrene primært adgang til komplekse, teoretiske oplæg og komplekse, mere formelle samtaler omkring oplevelser og refleksioner i relation til oplæggene. Samtidigt er der konstant to tolke til stede under alle oplæg, og også under de fleste gruppe- eller pardiskussioner. Følgende er et uddrag af observationer af parsamtaler efter et oplæg.

"Efter fem minutters oplæg om hvad et miljø er, beder hun [oplægsholderen] forældrene om at sidde i grupper og diskutere hvad et miljø er for dem. Hun siger, 'I må gerne sidde på tværs af sprogkoder, der er tolke'. Jeg ser to hørende, som så lidt usikre ud, vende sig om mod en gruppe af døve personer, og der kommer en tolk over til dem, som både tolker stemme og tegnsprog. En hørende der sidder tæt på, vender sig også mod en døv forælder, og der kommer en tolk over, som de taler igennem. En fjerde hørende vender sig også mod sin sidemakker, der er døv, men som bruger stemme nogle gange, og de taler sammen uden tolk på tegnsprog men med stemme på. Ellers sidder døve sammen med døve, og bruger kun tegnsprog. Gruppen hvor der sidder to hørende og to døve, splittes op, og i den ene gruppe, med en døv og en hørende, er tolken med, og i den anden gruppe, hvor der er en hørende, og en døv, som har CI, ender med at tale sammen på dansktalesprog uden tegnsprog eller støttetegn." (Oplæg søndag)

Her opstår en tydelig ansvarsoverdragelse for kommunikation til tolke og døve personer, blandt hørende personer. Tre af de hørende voksne taler dansktalesprog uden brug af tegn eller tegnsprog – to af dem bruger en tolk, og én af dem afholder bare en samtale på dansk, med en person der er døv

og bruger CI. Der er kun én hørende voksen, der bruger tegnsprog i sin samtale med en døv voksen, og her bruger de også begge stemmer. Muligheden for at bruge tolk og dansktalesprog/stemme, hæmmer altså brugen af tegnsprog for hørende i denne situation. Samtidigt kan det også påpeges, at indholdet af samtalerne, er en del mere komplekst, end det der snakkes om blandt børnene der leger – her skal de snakke om tegnsprogs miljøer, og deres egne komplekse erfaringer med disse. Disse samtaleemner er ikke nødvendigvis tilgængelige for hørende personer, der ikke har et udvidet tegnsprogsordforråd, og derfor må de bruge tolk eller talesprog for at afholde samtalen med døve voksne. Det indikerer også, at komplekse samtaleemner kan hæmme brugen af tegnsprog blandt hørende voksne, idet det ikke nødvendigvis er muligt for dem at afholde disse samtaler i kraft af deres tegnsprogs kendskab. Dog får de igennem tolk og talesprog muligheden for at udveksle erfaringer og refleksioner med andre døve forældre – og herigennem fremmes netop netværksaspektet, som er fokus for weekenden. Og ser man på de døve forældre, er det også tydeligt, at deres brug af tegnsprog fremmes i disse situationer, hvis de har mulighed for at tale flydende tegnsprog med andre tegnsprogsbrugere, da de dermed kan diskutere komplekse emner, der ikke nødvendigvis ville blive diskuteret i mere uformelle situationer. Oplæg og gruppediskussioner der afholdes på tegnsprog, kan altså hæmme brugen af tegnsprog blandt uvante tegnsprogsbrugere, men det kan samtidigt fremme brugen af tegnsprog blandt erfarne tegnsprogsbrugere, der får mulighed for at tale tegnsprog på et højere niveau.

Tegnsprog og kommunikation

I denne sektion uddyber jeg brugen af tolk og tvungent tegnsprog, og hvilken indvirkning det har på brugen af tegnsprog og kommunikation. Gennem weekenden var der to tolke til stede, som var der det meste af tiden, undtaget søndag morgen, og lørdag sen aften. De var med til de fleste måltider, hvor både børn og voksne var til stede, men ellers opholdt de sig primært blandt de voksne, der skulle til oplæg og diskussioner, idet disse aktiviteter lagde mere op til kommunikation og samtale, end aktiviteterne for børnene gjorde. Tolkene tolkede oplæg for alle, og deltog i gruppediskussioner for nogle grupper da der kun var to tolke. Tolkene blev gennemgående brugt af hørende personer, og der var ikke nogle situationer, hvor tolkene arbejdede, hvor de ikke blev brugt, hvis der var hørende til stede. Følgende er en observation fra en 'Walk and talk' fra lørdag, hvor en gruppe af to

hørende forældre, og tre døve forældre skal gå en tur sammen og snakke om det oplæg de lige har været til.

”En hørende kvinde starter med at bruge tegnsprog til at fortælle om hendes oplevelser af oplægget, og hendes tanker efterfølgende, men da hun ser, at der er en tolk til stede, siger hun, at hun vil overlade det til tolken, og begynder at tale på dansktalesprog. (...) Begge hørende personer bruger kun dansktalesprog når de snakker (én bruger dog stadig mimik og nogle gange gestikulationer, som ofte forbindes med tegnsprog), og det er gennemgående tolken der bruger tegnsprog, mens de døve forældre kigger på tolken, også når de selv forklarer deres oplevelser og tanker. Mens én af de døve forældre fortæller om en oplevelse med CI og audio-verbal-træning, bryder en af de hørende forældre ind i tolkens oversætning med sin egen pointe. Den døve person der taler, og kigger på tolken, registrerer ikke med det samme, at der er en ny person der taler, men ender med at stoppe sin fortælling, da han ser at tolken vender sig mod den hørende person. Tolken skynder sig at færdiggøre den døve forældres sætning, og tolker derefter for den hørende forældres sætning. Dette sker et par gange under samtalen, hvor tolken så søger at kommunikere til den talende døve forælder, at en anden person også taler samtidigt.” (Gåtur lørdag)

Idet den hørende mor ser tilstedeværelsen af en tolk, lægger hun med det samme ansvaret for kommunikation på tegnsprog over på tolken – selvom hun allerede var i gang med at bruge tegnsprog til at fortælle om sin holdning. Hun er den hørende forælder, der kan mest tegnsprog, og som selv afholder længere samtaler med andre døve forældre, men hun vælger her, at bruge tolken til at oversætte for hende. Hun taler derefter på dansk, og selvom hun en gang imellem bruger gestik og pegninger, taler hun udelukkende på dansk, med hænderne nede. Den anden hørende forælder her, holder under hele samtalen hænderne i lommen eller bag ryggen, og taler kun på dansk. Dette tyder på, at tilstedeværelsen af en tolk, hæmmer brugen af tegnsprog blandt hørende personer – og dette er uanset tegnsprogsniveau. Denne episode er repræsentativ for interaktioner mellem hørende og døve forældre, især når det gælder mere formelle oplæg og diskussioner, hvor der diskuteres komplekse emner, følelser, og erfaringer. Samtidigt, viser observationen også, at muligheden for at tale, blandt de hørende personer, skaber nogle lidt andre præmisser for deltagelse, og kan besværliggøre døve forældres mulighed for at deltage i samtalen – når en hørende forælder bryder ind i en anden hørende forælders fortælling, eller i en tolks oversættelse af en døv forælders

fortælling, uden at markere, at hun vil bryde ind og sige sin pointe, opstår der en situation hvor tolken skal vurdere hvem de skal tolke for, og den døve person opdager ofte et sekund for sent, at en anden person er begyndt at tale, da personen ikke bruger tegnsprog. Her har hørende forældre altså mulighed for at skabe en situation, hvor de har bedst mulighed for at tale og udveksle erfaringer, når de bryder ind uden at markere det. Samtidigt skal det dog også påpeges, at når døve personer taler, har de også bedre mulighed for at bryde ind i hinandens fortællinger, idet de kan fange hvad der siger, mens det bliver sagt, mens de hørende personer skal vente på tolkens oversættelse, der ofte er et par sekunder bagud. Dermed opstår der en tydelig opdeling af hørende og døve her, i kraft af tilstedeværelse af tolken, og de hørendes ansvarsoverlægning på tolken. Denne opdeling, og tendens til at holde adskilte samtaler, der enten agerer på hørendes eller døves præmisser, kan hæmme normaliseringen af tegnsprogs miljøet, samt muligheden for at etablere et bæredygtigt tegnsprogs miljø, idet hørende medlemmer, der helst bruger dansktalesprog ikke nødvendigvis søger at deltage på de døves præmisser. Og brugen af tolk her, muliggør denne brug af dansk, fremfor tegnsprog. Samtidigt må det dog også pointeres, at brugen af tolk tillader et mere flydende og hurtigt tegnsprog for de døve forældre, der formentligt måtte have skruet ned for tempo og kompleksitet i deres sætninger, hvis de hørende ikke havde mulighed for tolk – og brugen af tolk muliggør dermed også en kommunikation mellem hørende og døve, der nu kan udveksle mere komplekse erfaringer, end de ville have kunnet på tegnsprog uden tolk til stede.

Brugen af tolk kan altså hæmme brugen af tegnsprog blandt hørende, fremme det blandt døve, hæmme normalisering af, og etablering af et bæredygtigt tegnsprogs miljø, men det kan også fremme kommunikation og spejling, hvilket i sidste ende også har mulighed for at fremme et socialt netværk, der også potentielt kan fremme et bæredygtigt tegnsprogs miljø. Det er også muligt, at forældrene her slet ikke ville have haft mulighed for at udveksle erfaringer uden en tolk, og de ville dermed ikke have haft mulighed for at kunne spejle sig i hinanden, og derigennem skabe forbindelser og netværk. Brugen af tolk er altså en meget kompleks størrelse, og det skal stærkt overvejes, hvilket formål bestemte interaktioner har, for at kunne vurdere om en tolk skal deltage.

I den modsatte ende af spektrummet, er et tvungent brug af tegnsprog. Dette er en metode der anvendes af DDL-medarbejderen der står for netværksweekenden, samt børnepasserne. Med tvungent tegnsprog menes, at beskeder eller samtaler udelukkende afholdes på tegnsprog, uden tolk

eller stemmebrug, og dermed skal alle søge at forstå hvad der kommunikeres igennem tegnsprog, og kommunikere tilbage på tegnsprog. Med denne metode søges der at opfordre brug af tegnsprog, især blandt de personer der ikke selv tager initiativet til at bruge det. Under et feltinterview med DDL-medarbejderen der står for netværksweekenden, fortæller hun om brugen af tvungent tegnsprog:

”Hun fortæller også, at hun bruger meddelelser til hele gruppen, som en mulighed for at de hørende forældre kan lære nogle tegn, og prøve at forstå sætninger. Hun har f.eks. meddelelser til aftensmaden om hvornår der er film, og hvad der skal ske – og efter meddelelsen, kigger hun rundt på de hørende, og vurderer hvem der har brug for, at hun lige forklarer det igen. På den måde kan hun hjælpe en eller to hørende forældre med at lære nogle tegn, og forstå en længere sætning, samtidigt med at det også tvinger forældrene til at deltage i en kort samtale på tegnsprog.”
(Interview med DDL-Medarbejder)

Brugen af tvungent tegnsprog her skal altså anskues som en mulighed for at lære og bruge tegnsprog, især blandt hørende forældre, der er nye til det – men samtidigt agerer det også som en måde hvorpå man kan tvinge forældre til at tage initiativ til at lære og bruge tegnsprog, fremfor kun at bruge tolke. I observationer af tvungent tegnsprog mellem DDL-medarbejderen og hørende forældre, ser jeg også, at forældrene søger at vedligeholde en samtale udelukkende på tegnsprog; og de får også mulighed for at udtrykke usikkerheder om bestemte tegn, ved f.eks. at stave til dem.

”Der holdes pause. Jeg ser, at en DDL-medarbejder går op til en hørende mor, og de begynder en samtale. DDL-medarbejderen bruger tegnsprog, og tegner rimelig hurtigt, men ikke så hurtigt, som hun ville til en person der kan flydende tegnsprog. Der er skruet lidt ned for tempoet, og moren virker til at kunne følge med, og beder kun om få gentagelser. Hun bruger selv tegnsprog, og når der en gang i mellem er ord hun ikke kender tegnet for, staver hun det, får tegnet fra DDL-medarbejderen, gentager tegnet, og fortsætter derefter samtalen. De snakker sammen i et par minutters tid.” (Oplæg søndag)

Her giver DDL-medarbejderen en hørende mor mulighed for at bruge tegnsprog i en samtale, der handler om hendes datter – brugen af et fast emne, et lidt lavere tempo, og mulighed for at få hjælp til tegn, fremmer alle brugen af tegnsprog i en længere samtale mellem en hørende og en døv voksen her. Og det er brugen af tvungent tegnsprog, der muliggør dette – derfor kan det også siges

at fremme tegnsprogsbrug blandt hørende. Dog kan samtalen på tegnsprog også opleves som udfordrende og ubehagelig af de hørende personer, især hvis deres tegnsprogsniveau er lavere end den døv medarbejder havde forventet; da kan den hørende person miste motivationen for at deltage. Det er altså vigtigt, at samtalen foregår på et niveau den hørende forælder kan være med på, for at de fremmer tegnsprogsbrug.

Børnepasserne bruger også tvungent tegnsprog, men de gør de mere gennemgående under hele weekenden, fordi de kun bruger tegnsprog. Én af børnepasserne er hørende, men de vælger alle kun at bruge tegnsprog og intet talesprog, og de søger også alle at undgå at reagere på lyd, eller at minde børnene om at bruge tegnsprog, hvis de bruger talesprog. Der er stor variation i børnenes brug af tegnsprog. De børn der bedst kan tegnsprog bruger det gennemgående når de snakker til børnepasserne, og de får gang de glemmer det, og mindes om det, bruger de det igen med det samme. Nogle af børnene kan noget tegnsprog, men det virker ikke til at falde dem naturligt, og derfor ender de ofte med at tale dansktalesprog til børnepasserne, og skal mindes om at bruge tegnsprog flere gange, før de husker det – og selv da, er det typisk kun midlertidigt, at de husker det. Og nogle få børn kan intet tegnsprog; de opsøger ikke børnepasserne, og når de bliver bedt om at bruge tegnsprog ignorerer de det. Men de gennemgående metoder for tvungent tegnsprog er at børnepasserne selv konsekvent bruger tegnsprog, og at de minder børnene om at bruge tegnsprog:

""Husk at bruge tegnsprog! Kryds mit hav." Børnepasser forklarer hvordan de skal sige det på tegnsprog og minder dem om at bruge tegnsprog. (...) Nu bruger pigen både dansktalesprog og tegnsprog til at sige 'Kryds mit hav'." (Leg i salen)

'Husk at bruge tegnsprog' gentages flere gange under denne leg – og ofte til de samme børn, der gentagende gange glemmer det. I denne situation minder børnepasseren et barn om at bruge tegnsprog, når de siger 'kryds mit hav', som er den aktiverende frase i legen, og de viser også barnet hvordan de skal sige det. Herefter bruger barnet tegnene mens de siger det, og legen fortsætter. Et minuts tid efter skal barnet sige det igen, og her husker de det – men næste gang de skal sige det, bliver det glemt, og børnepasseren må igen minde dem om at bruge tegnsprog. Den tvungne brug af tegnsprog her, kan siges at være fremmende for brugen af tegnsprog; men det er forskelligt hvor godt det fungerer baseret på barnets tegnsprogskendskab. For børn der er gode til tegnsprog, fremmer det klart deres tegnsprogsbrug at blive mindet om det en gang i mellem. For børn der kan

noget tegnsprog, kan det midlertidigt fremme deres brug af tegnsprog at blive mindet om at bruge det gentagende gange; men de glemmer det efter få minutter, eller endda få sekunder, og må gennemgående mindes om det. For børn der ikke kan tegnsprog, fremmer det generelt ikke brugen af tegnsprog, med mindre børnepasseren akkompagnerer påmindelsen med en visning af hvordan de skal sige det de gerne vil sige på tegnsprog. Påmindelser om brug af tegnsprog og brugen af tvungent tegnsprog kan altså fremme tegnsprogsbrug hos nogle børn, men det er ofte midlertidigt, og det fungerer bedst, når der også tilføjes en visning af hvordan børnene skal sige en specifik sætning eller et specifikt ord på tegnsprog.

Sociale interaktioner

Sociale interaktioner mellem forskellige parter varierer baseret på den sociale kontekst. Under weekenden opstår der både formelle situationer, f.eks. i form af gruppediskussioner efter oplæg eller en Walk and Talk, men der opstår også uformelle sociale interaktioner, der ikke er planlagte, hvor grupper for socialitet opstår organisk – dette kan f.eks. være i spisesalen, i kaffepauser, og på gåture, der ikke har et samtalemæssigt fokus. Brugen af tegnsprog varierer på tværs af disse former for sociale interaktioner, og også på tværs af målgrupper. Følgende er et kort udklip af en observation fra en formel situation, en Walk and Talk efter et oplæg:

”En hørende kvinde starter med at bruge tegnsprog til at fortælle om hendes oplevelser af oplægget, og hendes tanker efterfølgende, men da hun ser, at der er en tolk til stede, siger hun, at hun vil overlade det til tolken, og begynder at tale på dansktalesprog.” (Walk and talk)

Selvom den hørende kvinde starter med at bruge tegnsprog selv, lægger hun med det samme ansvaret for tegnsprog over på tolken, da hun ser at en tolk dukker op. Denne episode er repræsentativ for interaktioner mellem hørende og døve forældre under denne netværksweekend, da der konsekvent blev brugt tolke, når dette var muligt, når det angik formelle samtaler, der omhandlede mere komplekse emner eller refleksioner. Som illustreret tidligere, (se også ’Oplæg søndag’), tyer de hørende forældre altid til tolk under par- eller gruppesamtaler ifm. oplæg, og hvis der ikke er en tolk tilgængelig, bruger de enten dansktalesprog med deres samtalepartner, eller en blanding af dansktalesprog og tegnsprog; i disse formelle samtaler, ser jeg meget sjældent en hørende voksne bruge rent tegnsprog med en anden døv voksen. Det tyder på, at formelle sociale

interaktioner, der har et bestemt samtaleemne dikteret, hæmmer brugen af tegnsprog blandt hørende personer. Dog skal det også pointeres, at en hørende voksen brugte en blanding af tegnsprog og talesprog under en parsamtale ved et oplæg, da der ikke var flere tolke tilgængelige – dermed kan formelle parsamtaler muligvis fremme brugen af tegnsprog blandt personer der i højere grad besidder tegnsprog, som denne hørende voksen netop gør.

I uformelle sociale interaktioner derimod, bliver tegnsprog brugt en del mere blandt hørende personer. Dette opstår f.eks. i spisesalen til forskellige måltider, hvor hørende og døve enten vælger, eller tilfældigt ender op ved det samme bord. Under måltider opstod der typisk en opdeling af 'hørende borde' og 'døve borde', men der var også ofte ét enkelt bord, hvor der sad en blanding af hørende og døve voksne. Følgende er en observation fra søndag morgen, hvor jeg kigger på et bord, der har en blanding af hørende og døve forældre:

"Nu er der kommet flere til i spisesalen, og jeg kigger over på det bord, hvor der førhen kun sad hørende personer, og en person med CI, som alle talte dansktalesprog sammen. Nu sidder der også en døv person og to små børn med CI. Jeg lægger mærke til, at de nu alle bruger tegnsprog ved bordet, i en større fælles samtale, men de hørende, og den voksne der har CI, lægger stemme til, samtidigt med at de bruger tegnsprog." (Morgenmad søndag)

Det er ikke nødvendigvis et helt rent tegnsprog uden stemme der opstår her – men de to hørende mødre der sidder ved bordet, har fortalt at de har svært ved at bruge tegnsprog, og oplever det som værende lidt skræmmende at skulle bruge tegnsprog med døve personer, da de ikke kan så meget endnu – derfor bruger de to også gennemgående tolk til formelle sociale interaktioner. Så selv en blandet brug af både tegnsprog og stemme tyder på, at disse hørende mødre har haft bedre rammer for sociale interaktion på tegnsprog med andre døve forældre her, end de har haft under formelle interaktioner. Her er det også vigtigt at pointere, at det er tilstedeværelsen af en helt døv person, som ikke bruger CI eller lignende, og som kun bruger tegnsprog, der igangsætter deres tegnsprogsbrug. Da der sad en døv voksen ved bordet, som bruger CI, talte de dansktalesprog sammen uden brug af tegn; men da en døv voksen, der ikke bruger CI, ankommer til bordet, tager alle hænderne op, og selvom de hørende mødre, og den døve voksen med CI stadig bruger stemme, bliver der alligevel også brugt tegnsprog ved bordet nu. Det tyder altså på, at en kombination af

uformelle sociale interaktioner, hvor der i hvert fald er én døv tilstede, som ikke kan bruge dansktalesprog, kan fremme brugen af tegnsprog blandt hørende voksne.

Disse observationer gælder for voksne – men for børn, ser situationen noget anderledes ud. Jeg har tidligere beskrevet, hvordan børnepasserne bruger tegnsprog til børnene, og minder dem om at bruge tegnsprog selv; og selvom flere af børnene ikke bruger tegnsprog, og ofte glemmer det, er det alligevel de interaktioner, hvor de fleste børn bruger mest tegnsprog. Dette klassificerer jeg som en formel social interaktion, på samme måde som oplæg og gruppediskussioner agerede som formelle sociale interaktioner for voksne. For børn er det altså en helt omvendt situation – formelle sociale interaktioner fremmer brugen af tegnsprog for dem, især fordi de er døve voksne til stede (børnepasserne), og fordi de ofte bliver mindet om at bruge tegnsprog i disse interaktioner. Men i uformelle sociale interaktioner, er brugen af tegnsprog en smule mere kompleks. Som tidligere beskrevet, i forbindelse med to piger der snakkede dansktalesprog sammen, og kun snakkede tegnsprog med den døve mor ved bordet, er den primære variabel for hvorvidt de bruger tegnsprog, interaktioner med døve voksne. Det er ikke bare tilstedeværelsen af døve voksne, der fremmer brugen af tegnsprog hos børnene i uformelle sociale interaktioner, som det er for hørende voksne, men derimod en direkte social interaktion med en døv voksen, der fremmer brugen af tegnsprog hos børn. Dette er uanset tegnsprogsniveau; børn der kan en del tegnsprog, som de to piger der sidder ved et bord med en døv mor, bruger stadig kun tegnsprog når de taler direkte til moren. I uformelle sociale interaktioner mellem børn, prioriteres brugen af dansktalesprog uden nogen brug af tegnsprog eller støttetegn, mens i interaktioner mellem børn og døve voksne prioriteres brugen af tegnsprog, uden brug af stemme. Dette indikerer, at interaktioner mellem børn, der har adgang til dansktalesprog, hæmmer brugen af tegnsprog, mens interaktioner mellem børn og døve voksne, fremmer brugen af tegnsprog.

Slutteligt, skal det pointeres, at interaktioner mellem hørende og døve voksne, ikke er de primære interaktioner, der observeres under weekenden. Der opstår interaktioner mellem hørende og døve voksne, både i formelle og uformelle sociale situationer, men de interaktioner der primært foregår, er opdelt baseret på sprogkode:

”En overordnet observation fra mig, og min tolk er, at der er en klar opdeling af sprogkoder i rummet – der er klart flest døve i lokalet, og ved næsten alle borde sidder der enten kun døve eller

kun hørende. Jeg spotter ét bord, hvor der sidder en blanding af hørende og døve, dog sidder der også to tolke ved dette bord.” (Frokost lørdag)

Dette er én observation ud af mange; til alle måltider var der typisk ét bord, hvor der sad en blanding af hørende og døve voksne, mens de resterende seks borde i spisestuen udelukkende havde døve eller hørende voksne siddende. Og dette mønster gælder ikke kun for spisestuen – det opstod også under kaffepauser, korte pauser hvor to eller tre forældre talte sammen, og under gåture hvor hørende forældre primært gik sammen med deres børn, og døve forældre gik sammen, eller med deres børn. Der opstod klare opdelinger i sociale interaktioner, ofte uformelle sociale interaktioner, som var baseret på præfereret sprogkode – døve talte til døve på tegnsprog, hørende talte til hørende på dansktalesprog. Idet der er flest døve forældre tilstede under netværksweekenden, er det naturligvis også klart, at ikke alle døve kan tale med en hørende forælder. De hørende forældre kan opleve at de ikke kender så mange personer under netværksweekenden, og derfor er der også en social variabel her, i form af, at det kan føles skræmmende eller akavet at sætte sig ved et bord med døve forældre, der tydeligvis kender hinanden, men som de hørende forældre ikke selv kender. Samtidigt fortæller en døv mand også, at mange døve forældre her, ikke nødvendigvis opsøger de hørende forældre, idet de gerne vil interagere med andre døve forældre de kender, og på et flydende tegnsprog. Der er altså flere faktorer på spil, der kan fremme eller hæmme denne sociale opdeling. Og det må også pointeres, at borde hvor der kun sad døve forældre sammen, havde et rigt tegnsprog og flere flydende samtaler; på den måde, kan opdelingen baseret på sprogkode også siges at fremme brugen af tegnsprog blandt døve personer – men det hæmmer brugen af tegnsprog blandt hørende personer.

En hørende minoritet

Et ekstra fokus for dette delprojekt, er forholdet mellem minoritet og majoritet, og hvorvidt de hørende personer her bliver til en minoritet, idet der er et overtal af døve personer til stede. Overordnet vil jeg argumentere for, at de hørende personer ikke nødvendigvis bliver en minoritet i mødet med et flertal af døve personer, men de står tydeligt som en gruppe for sig selv, der er lidt aparte fra de døve voksne. Dette opstår både i den tidligere nævnte opdeling af døve og hørende voksne, hvor hørende forældre typisk sidder sammen, taler sammen, og ikke altid er lige gode til at

tage initiativet til at interagere med døve voksne – men det opstår også i deres ageren, der ofte står i modsætning til de døve voksnes ageren. Dette står klart under en tidligere nævnt situation under oplægget søndag, hvor flere døve forældre har kommet med en pointe, og har gået op til tavlen for at præsentere denne pointe på tegnsprog – men da en hørende mor vil fortælle om en tanke, bliver hun siddende i stolen og taler, og en tolk går i stedet op til tavlen for hende og tolker. Her opstår der en klar forskel mellem hørende og døve forældre, i den ageren de foretager sig, og det er også tydeligt for de andre deltagere, da en døv voksen pointerer, at de hørende kan blive siddende, når de vil sige noget. En lignende ageren, hvor en hørende mor agerer anderledes end de døve forældre der er til stede, opstår under en Walk and Talk lørdag, hvor en hørende mor er i gang med at tale, mens tolken tolker:

”Her bryder hørende mor 2 også ind i hørende mor 1's talestrøm, og de to har en samtale, der foregår mere på hørendes præmisser, end på de døves, idet de meget hurtigt på dansktalesprog kan kommunikere en sætning, mens tolkene skal veksle mellem at tolke for to forskellige personer på få sekunder, for at kommunikere, hvad der siges til de døve forældre. Her er der bedre mulighed for de hørende forældre for at have en samtale hvor de spejler sig i hinanden, fordi de ikke skal vente på en tolk, og følge de implicitte regler for at tale mens der er en tolk til stede (turtagning, ikke bryde ind i samtalen), mens de døve forældre må deltage på de hørende forældres og tolkens præmisser, og derfor er de et par sekunder bagud.” (Walk and talk)

De hørende mødre kan her agere på deres egne præmisser, idet de kan tale dansk til hinanden, og med det samme reagere på hinandens ord, mens de døve forældre må vente på tolken. Senere i samtalen gør de døve forældre lignende, da de kan opfange hinandens tegn hurtigt, mens de hørende forældre må vente på tolken. På den måde har de præmisser for deltagelse der spejler hinanden, men som også udelukker hinanden; de hørende forældre kan lettere interagere hurtigt, med små kommentarer til hinanden, og de døve forældre kan gøre det samme på tegnsprog – men de udelukker begge hinanden, når de agerer indenfor forskellige præmisser. Her står de lidt adskilt fra hinanden – de døve forældre interagerer mere med hinanden, og de hørende forældre gør det sammen; men fordi der primært er døve forældre til stede under netværksweekenden, bliver ageren indenfor de døves præmisser normalen, og det betyder, at de hørende forældres ageren står lidt for sig selv, og adskiller sig fra de 'normale' sociale interaktioner der foregår mellem døve forældre,

fordi de hørende forældre spiller efter andre sociale regler, end de døve forældre gør. Brugen af 'hørendes' sociale regler, bidrager altså også til den sociale opdeling baseret på sprogkode, og kan dermed også hæmme etablering af netværk, og indlemning af nye medlemmer i tegnsprogsmiljøet.

Men disse situationer, hvor det er de hørende forældre der er aparte, opstår primært, når der er flere døve forældre til stede. På samme måde som, at tilstedeværelsen af døve der kun kan tegnsprog, eller flere døve i en social interaktion kan fremme brugen af tegnsprog, kan tilstedeværelsen af få døve, eller én døv voksne, som har adgang til dansktalesprog, hæmme brugen af tegnsprog. Følgende observation er fra lørdag aften, hvor to hørende mødre taler med en døv mor, der bruger CI:

"Her står lige nu kun 3 kvinder, som taler sammen på dansktalesprog omkring deres oplevelser med Rigshospitalet ift. CI. (...) Hele samtalen foregår på dansk, uden tegnsprog. To af kvinderne er hørende, og de kan noget tegnsprog, har jeg set tidligere på dagen, men den sidste kvinde er døv, og bruger CI. Hun bruger primært tegnsprog, også til sine børn, men i denne situation, taler de alle dansktalesprog, helt uden brug af tegn." (Brætspil lørdag)

I en tidligere beskrevet situation (Morgenmad søndag), sad de samme to hørende mødre ved et bord, hvor der sad en døv mand, der brugte CI. De talte dansk sammen uden brug af tegn, og brugte først tegnsprog da der ankom en døv mor, der kun brugte tegnsprog. I denne situation, hvor de to hørende mødre taler til en døv mor, der har CI, men præfererer tegnsprog, bliver der igen kun talt dansk, fordi den døve mor netop har adgang til at tale dansk. Dette tyder både på, at interaktioner mellem hørende personer, og døve personer der bruger CI eller høreapparater, som også har mulighed for at tale på dansk, hæmmer brugen af tegnsprog – men det tyder også på, at det talte sprog, og hørende personer stadig har en vis social magt idet 'default' sproget bliver dansktalesprog. Selvom de alle har adgang til at bruge tegnsprog, dog i varierende grad, og det er en uformel social interaktion, hvilket burde fremme brugen af tegnsprog, vælger de stadig at bruge dansktalesprog, idet den døve mor også kan tale det. Det indikerer, at selvom hørende forældre er det sociale undertal, er hverdagens prioritering af dansktalesprog over tegnsprog ikke helt fjernet fra netværksweekenden.

Opsummering

Netværksweekenden for døve og hørende forældre illustrerer, hvordan brugen af tegnsprog påvirkes af både aktiviteter, rum, sprogkoder, sociale normer og gruppesammensætning. Selvom tegnsprog er det primære kommunikationsmiddel blandt flertallet af deltagerne, viser weekenden, at brugen af tegnsprog både kan fremmes og hæmmes af forskellige forhold – og at disse ofte er meget komplekse, og kan påvirkes af mange små variable.

En væsentlig faktor, der fremmer brugen af tegnsprog, er tilstedeværelsen af døve forældre, der udelukkende kommunikerer på tegnsprog. Når døve forældre er i overtal, bliver tegnsprog normen i sociale interaktioner, og det skaber en naturlig inklusion af alle, der kan deltage visuelt. Dette understøttes yderligere af aktiviteter, hvor børn og voksne engageres gennem tegnsprog, hvilket gør det til et centralt element i weekenden. Dog opstår der også her en opdeling af personer, der vante i tegnsprog, og personer der er nyere i det, f.eks. hørende forældre, idet de ikke let kan deltage i de sociale interaktioner der foregår på tegnsprog. Omvendt kan tilstedeværelsen af døve med CI eller høreapparater, der også har adgang til dansktalesprog, hæmme tegnsprogets anvendelse. I sådanne situationer skifter kommunikationsformen ofte til dansktalesprog, selv når tegnsprog er tilgængeligt for alle deltagere. Denne tendens understreger, hvordan hørendes sproglige præferencer og sociale magtposition kan fastholde dansktalesprog som "default", selv under en netværksweekend hvor der er et fokus på tegnsprog. Samtidigt tenderer børnene til at prioritere brugen af talesprog når de er sammen med andre børn, og bruger slet ikke tegnsprog, eller støttetegn i disse sociale interaktioner – selv når der er døve personer tilstede. Dog bruger de fleste børn, de som kan tegnsprog, konsekvent tegnsprog når de taler til døve voksne, f.eks. børnepassere og forældre, og her sætter de typisk ikke stemme til – der er altså ofte tale om, at der opstår et 'renere' tegnsprog blandt børn, der interagerer med voksne døve, end hos hørende voksne, der interagerer med andre døve voksne.

Aktiviteter og brugen af tvungent tegnsprog kan fremme brugen af tegnsprog blandt børn, men primært blandt børn, der allerede besidder et vist niveau af tegnsprog – børn der kun kan lidt, eller intet, tegnsprog, har oftere tendens til at undgå børnepasserne og andre døve voksne, og holder sig til andre børn der kan tale dansk. Mens tvungent tegnsprog også kan fremme brugen af tegnsprog blandt voksne, har aktiviteter, der indeholder formelle sociale interaktioner, en tendens til at hæmme brugen af tegnsprog blandt især hørende voksne, da disse samtaler ofte bliver komplekse, og de

hørende voksne tyer til en tolk for at sikre en mere fejlfri kommunikation. Tilstedeværelsen af, og brugen af tolke spiller også en central rolle i at hæmme brugen af tegnsprog blandt hørende. Mens tolkene muliggør kommunikation og erfaringsmæssig på tværs af sproggrupper, forstærker de samtidig den sproglige adskillelse, da interaktioner inden for hver gruppe sker mere flydende og spontant uden tolke. Dette skaber en dynamik, hvor hørende og døve forældre lettere interagerer sammen, men hvor hørende forældre ikke bruger tegnsprog i ligeså høj grad, da de kan overlægge dette ansvar for tegnsprog på tolken.

Derudover fremmes brugen af tegnsprog, når sociale normer prioriterer det visuelle sprog. For eksempel viser weekenden, at når døve eller hørende forældre tager initiativ til at bruge tegnsprog, skabes der bro lettere bro mellem hørende og døve forældre, hvilket giver en bedre mulighed for adgang til netværket og tegnsprogs miljøet. Omvendt hæmmes integrationen og brugen af tegnsprog, når hørende forældre undlader at engagere sig på tegnsprog og i stedet holder sig til dansktalesprog i samtaler. Og det der opstår under denne weekend er, at døve voksne oplever, at det kræver for megen energi at tage initiativet til at engagere sig i samtaler med hørende personer, der ikke kan flydende tegnsprog, mens hørende voksne undgår at tage initiativ til samtaler med døve personer, idet de oplever det som skræmmende og svært at bruge tegnsprog på et højt niveau i længere tid.

Overordnet indikerer studiet, at selvom der er bestemte faktorer, der fremmer og hæmmer tegnsprog, er det ofte betinget af forskellige variable, og faktorerne tenderer til at fremme ét aspekt af tegnsprog, f.eks. indlæring, mens de hæmmer et andet aspekt. Samtidigt er der flere faktorer der fremmer brugen af tegnsprog blandt vante tegnsprogsbrugere, men som kan hæmme tegnsprogsbrug blandt hørende, der er nye til tegnsprog. Konklusionen er, at mens netværksweekenden skaber et rum, hvor tegnsprog ofte er normen, er sprogets brug afhængig af tilstedeværelsen af døve personer, tilstedeværelsen af hørende og døve personer, der er villige til at tage initiativet til sociale interaktioner på tværs af sprogkoder, samt en interesse fra hørende personers side om at interagere på døve personers præmisser, og indenfor tegnsprogs miljøet sociale normer. For at styrke tegnsprogets position kræves en mere konsekvent prioritering af det i alle interaktioner, både i formelle og uformelle situationer.